

PSIXOLOGIYADA SHAXS VA JAMIYAT MUAMMOLARI

Rajabova Mohigul Sotiboldi qizi

Surxondaryo viloyati 57-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: maqolada shaxs va jamiyatning psixologiyadagi muammolari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Shaxs, jamiyat, fenomen, psixologiya, individ, ob'ekt, sub'ekt, an'ana, malaka, ko'nikma, o'spirinlik, individuallik, e'tiqod.

Shaxs - ijtimoiy va shaxslararo munosabatlarning mahsuli, ongli faoliyatining sub'ekti bo'lmish individdir. Shaxsga ta'luqli bo'lgan eng muhim tasnif ham uning jamiyatdagi murakkab ijtimoiy munosabatlarga bevosita aloqadorlik, ijtimoiy faoliyatga nisbatan ham ob'ekt, ham sub'ekt bo'lishlikdir.

«Shaxs» tushunchasi psixologiyada eng ko'p qo'llaniladigan tushunchalar sirasiga kiradi. Psixologiyani o'rganadigan barcha fenomenlar aynan shu tushuncha atrofida qayd etiladi. Inson ruhiy olami qonuniyatlari bilan qiziqqan har qanday olim yoki tadqiqotchi ham shaxsning aynan jamiyat bilan bo'lgan aloqasi masalasini chetlab o'tolmagan.

Sotsial yoki ijtimoiy muhit - bu insonning aniq maqsadlar va rejalar asosida faoliyat ko'rsatadigan dunyosidir va mazmunan har bir insonning shu ijtimoiy olam bilan aloqasi uning insoniyat tajribasi, madaniyati va qabul qilingan, tan olingan ijtimoiy xulq normalari doirasidagi harakatlarida namoyon bo'ladi. Inson jamiyat a'zosi sifatida uning normalariga bo'ysunadi, uning kutishlariga javob berishga harakat qiladi va o'z xulqini uning talablariga monand qilishga intiladi. Shaxsga ta'luqli bo'lgan fazilatlardan eng muhimi shuki, u shu tashqi, ijtimoiy ta'sirlarni o'z ongi va idroki bilan qabul qilib (ob'ektni), so'ngra shu ta'sirlarning sub'ekti sifatida faoliyat ko'rsatadi. Oddiy qilib aytganda, inson bolasi ilk yoshlikdanoq «Mening hayotim»,

«Bizning dunyo» degan ijtimoiy muhitga tushadi. Bu muhim tushuncha biz bilgan va har kuni his qiladigan siyosat, huquq, axloq olamidir. Bu muhit - kelishuvlar, tortishuvlar, hamkorliklar, an’analar, udumlar, turli xil tillar olami bo‘lib, undagi ko‘plab qoidalarga ko‘pchilik mutloq qo‘shiladi, ba’zilar qisman qo‘shiladi. Bu shunday qoidalar va normalar olamiki, ularga bo‘ysunmaslik jamiyat tomonidan qoralanadi, ta’qiqlanadi. Shulardan kelib chiqadigan xulosa shuki, shaxs jamiyatga nisbatan barcha tartib - qoidalarga qabul qiluvchi sub’ekt bo‘lsa, jamiyat ijtimoiy intizom va tartibning, madaniyatning mufassal ko‘rinishidir. Shaxs turli ijtimoiy munosabatlar tizimi ta’sirida bo‘ladi va ko‘plab ijtimoiy institutlar (oila, mahalla, o‘quv maskanlar, mehnat kollektivlari, norasmiy tashkilotlar, din, san’at, madaniyat va boshqalar) bilan bogliq bo‘ladi. Masalan, shaxsdagi turli g‘oyalar, fikrlar va mafkura mafkuraviy munosabatlar tizimi ta’sirida shakllanib, ular bevosita oila, bog‘cha, mahalla, maktab va boshqa o‘quv va tarbiya muassasalari orqali ongga singdiriladi. Agar bu ta’sir uning e’tiqodi darajasida ko‘tarilsa, va unda yana yangidan-yangi fikrlar va g‘oyalarning paydo bo‘lishi va o‘shishiga olib kelsa, shaxs taraqqiyoti jarayonida shunday faoliyat sohasini tanlaydiki, u o‘z qobiliyatlari, malaka va ko‘nikmalarini rivojlantira borib, ziyoli sifatida yo o‘qituvchi, yoki shifokor, yoki olim, kashfiyotchi, muhandis bo‘lib yurtiga xizmat qiladi.

O‘spirinlik davrida shaxs ijtimoiylashuvi. Shaxs, uning dunyoni bilish, o‘zini va atrofidagi insoniy munosabatlarni bilish, tushunishi, o‘zaro munosabatlar jarayonida o‘zidagi takrorlanmas individuallikni namoyon qilishi hamda Ushbu jarayonlarning yoshga va jinsga bog‘liq ayrim jihatlarini tahlil qilish bizga umumiy ravishda shaxs jamiyatda yashaydigan ijtimoiy mavjudotdir, degan xulosani qaytarishga imkon beradi. Ya’ni, u tug‘ilgan onidan boshlab o‘ziga o‘xshash insonlar qurshovida bo‘ladi va uning butun ruhiy potentsiali ana shu ijtimoiy muhitda namoyon bo‘ladi. Chunki agar insonning ontogenetik taraqqiyoti tarixiga e’tibor beradigan bo‘lsak, hali gapirmay turib, odam bolasi o‘ziga o‘xshash mavjudotlar davrasiga tushadi va keyingina ijtimoiy muloqotning barcha ko‘rinishlarining faol ob’ekti va sub’ektiga aylanadi. Shu nuqtai nazardan, har birmizning jamiyatdagi o‘rnimiz. Uning qanday

sharoitlarda paydo bo'lgani, jamiyatga qo'shib yashashimizning psixologik mexanizmlari fanning muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayon psixologiyada ijtimoiylashuv yoki sotsializatsiya deb yuritiladi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlashimiz mumkinki shaxsning e'tiqodi va ideallari uning dunyoqarashiga uzviy ravishda bog'liq bo'ladi., ular dunyoqarash bilan belgilanibgina qolmasdan, shuningdek ma'lum darajada dunyokarashga qo'shib ketadi. Uning muhim komponentiga (tarkibiy qismiga) aylanib qoladi. E'tiqod va ideallar muayyan dunyoqarash asosida hosil bo'lish bilan birga bu dunyoqarashni shakllantiradi ham.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. 1-kitob. Psixologiya bo'limi talabalari uchun o'quv qo'llanma. T. O'zMU. 2003 y.
2. G'oziyev E.G'. Psixologiya. –T., O'zMU «Universitet», 2003.
3. G'oziyev E.G'. Tafakkur psixologiyasi. Toshkent: Universitet ,1990.
4. G'oziyev E.G'. Xotira psixologiyasi. –ToshDu , 1994.
5. Bernshteyn N.A. Fiziologiya dvijeniy i aktivnost. M., 1990.
6. Vasilyuk F. YE. Psixologiya perejivaniya. M., 1984.
7. Vvedeniye v psixologiyu/ Pod obshey red. A. V. Petrovskogo. M., 1997.
8. Vilyunas V. K. Psixologicheskiye mexanizmi motivatsii cheloveka. M., 1990.
9. Vigotskiy S.L. Sobraniye sochineniy v 6-ti tomax. M. 1984.
10. Galperin P.Y. Vvedeniye v psixologiyu. M., 1976.